

Spredte Meddelelser om Svenskekrigen 1658—1660 fra Egnen omkr. Roskilde.

Af forh. Gaardejer Ole Hansen.

Mindet om de Ulykker, som Svenskekrigen 1658—60 bragte ind over vort Land, er ikke glemt; endnu lever Sagn og Fortællinger herom, og jævnlig fremdrages synlige Minder, naar der findes i Jorden nedgravet Sølvtoj fra den Tid, og som nu i Somren 1912, da man fandt Skeletterne af de svenske Soldater, som Bymændene i Smorum slog ihjel og begravede i Grusgraven ved Byen.

I et Stengærde ved Landevejen Syd for Roskilde sad en Sten, hvori der var en lille Jernkile, og herom fortæller Sagnet, at Karl Gustav havde sagt, at saa let som han kunde kløve Stenen med sin Kaarde, saa let var det ham at indtage Danmarks Hovedstad; men Stenen modstod hans Hug, og København holdt tappert Stand. Min Moder har fortalt, at hendes Fader har vist hende denne Sten, som nu ved afdøde Professor Kornerups Medvirkning er opstillet ved Roskilde Bys Vandtaarn. Ved Midten af August Maaned 1658 har den svenske Hær sandsynligvis været i Egnen om Roskilde. Af Tune Herreds Tingbog ses det, at der ikke har været holdt Ting fra den 21. Juli 1658 til 7. August 1660, saa det har været en retsløs Tilstand. Fra de Sogne, hvor Kirkebøgerne er bevarede fra den Tid, giver de undertiden lidt Oplysning om Svenskerne, saa-

ledes i Vindinge, hvor det synes, at Befolkningen, vel tvunget af Forholdene, er kommet ret godt ud af det med dem; thi den 26. Februar 1660 blev Christen Pedersens Søn, døbt, og da stod „Fadder Welbyrdige Casper Christopher Rostochs General Vognmesters Søn, som da havde sit Qvarter i Vindinge af Svenskens Folk“, og til et uægte Barn har en svensk Rytter staaet Fadder, og flere Kvinder har staaet offentlig Skrifte for uægte Børn med svenske Ryttere.

I Roskilde Dagblad af 6. Marts 1908 har Lærer Mortensen efter Kirkebogen meddelt følgende: 13. Decbr. 1658 blev Peder Pedersens Hustru i Mosede, Kirstine Rasmusdatter, jordet, „som bleff huggen af en Rytter over den venstre Arm oc derefter laa ved Sengen hartad en Maaned oc døde deraf 48 Aar gl.“. 14. Oktbr. 1659 trolovedes Salveguardie Conrad Kjøen med Kirsten Pedersdatter i Cagstrup og blev senere gift med hende.

Kirkerne gik det endel ud over; i Solrød Kirkes Regnskabsbog af 1658 findes noteret: „En liden Kalk og Disk købt isteden for det andet Sølv Kalk og Disk, som var forgyldt, hvilked fienderne borttog“. 1659 er bemærket, at Kirkens Ballier og Spande er af de Svenske borttaget; til Smøden i Jersie betalt for 4 Stænger Jern i det vestre Vindue i Kirken, som de Svenske udbrød og borttog.

1658 blev til Havdrup Kirke købt 3 Lispund Jern til Beslag paa Kirkens Døre, som af Fjendens Folk blev sønderbrudt. Fra Rersløv og Jersie Kirker blev Kalk og Disk ligeledes borttrovet. 1659—60 staar om Gadstrup Kirke: „Kirkens Tiendekorn er af de svenske Krigsfolk fortæret.“

Da kun faa af Bønderne leverede Landgilde af den gode Grund, at de intet ejede, og mange Gaarde laa øde, blev ved 8 Dannemænds Afsigt, som det hedder, foretaget Syn over Gaardene paa Roskildegaaards Gods i September 1660 for at faa Oplysning om, hvor meget hver Mand havde avlet dette Aar, hvorefter Landgilden da blev sat. Af denne Synsforretning (i Rigsarkivet) ser man, at Høsten har været jammerlig lille, og paa de øde Gaarde

er der selvfølgelig intet avlet. Som Eksempel paa, hvor meget der blev avlet, anføres her de to Kappelvgaarde, da disse vel er ret godt bekendte; men man maa tage i Betragtning, at hver af disse var paa ca. 170 Tdr. Land og altsaa som to eller tre almindelige Bøndergaarde. Gregers Tommesen (nu N. P. Petersens Gaard) avlet Byg 6 Pund (1 Pund er 4 Tdr. à 6 Skpr.), Landgilde heraf 18 Skpr. Byg; Rug avlet $1\frac{1}{2}$ Pund, Landgilde heraf $4\frac{1}{2}$ Skp. 1 Fdk. Rug. Hans Lauridsen (nu Klausen) avlet Byg 1 Pund, Landgilde 3 Skpr. Byg; Rug avlet 16 Skpr., Landgilde $1\frac{1}{2}$ Skp. 1 Fdk. Rug.

1661 forlangte Ridefoged Christen Steensen paa Roskildegaard's Gods udmeldt 8 Dannemænd til at syne Godset og afgive Skøn over dets Forfatning og om, hvem der havde faaet saaet Rug og da hvor meget. Paa Tune Herredsting blev udmeldt til Formand Melchor Olsen, Vendtrup (Greve), endvidere Michell Laursen, Søffren Jensen i Carlsunde, Hans Olsen, Christen Laursen i Solrød, Albret Olsen, Niels Hansen Holst i Jersie og Anders Nielsen i Snadeløv, som den 26. Febr. 1661 mødte og skriftlig gjorde deres Forpligt. — Der begyndes med Skensved; her var kun een Gaard, som tilhørte Kronen, nemlig den, som nu ejes af L. Nielsen-Skjensved; den beboedes af 2 Fæstere, som rimeligvis har været Hælften om Bygningerne, nemlig: Jacob Pedersen og Jacob Andersen; de er ganske forarmede, og en Del af Gaarden nedfalden, har begge saaet i Efterhøst 9 Skpr. Rug; tre Husmænd befindes ganske forarmede, saa de gaar Betlergang i Jersie.

Herefter nævnes de forskellige Byer i Tune Herred; i Reglen siges om hver By, at Beboerne er meget forarmede; navnlig synes det, som om Tune var meget medtaget. 4 Gaarde var ganske „ruineret og nedbrudt“ og ingen Vintersæd saaet; i Salløv og Snoldeløv-Hastrup stod det meget ilde til. I Rersløv har det ogsaa set daarligt ud: i Præstegaarden var ingen Rug saaet, en Gaard var nedbrudt og øde; der var før 6 Gadehuse, men nu kun et tilbage. Der har vel været flere Gaarde, som har

staaet øde, men dette Syn gjaldt kun Kronens Gaarde og ikke dem, som ejedes af andre.

Om Jens Niensens Gaard i Mosede siges, at endel af Husene er afbrudte og bortførte til Svenskernes Lejr, vel nok til Brønshøj, hvor de havde en befæstet Lejr med mange Bygninger. Tune Herred havde dengang sit Tinghus i Vindinge indtil 1801, da det blev forlagt til Roskilde.

I Efteraaret 1661 skænkede Kong Frederik III. til Staden København endel af det forhenværende Bispegods, som da laa under Roskilde Len, det saakaldte Bidstrup Gods. Med Overleveringen fulgte en Jordebog, som nu er i Københavns Raadhusarkiv. Som Følge af Krigen var store Dele af dette Gods pantsat, og mange Gaarde laa øde. Efter denne Jordebog fandtes af øde Gaarde: i Marbjerg 3, Gjøderup 1, Karlslunde 1, Ørsted 2 og 1 Hus, Gund-sømagle 4, Tjæreby 9, Skalstrup 2, Darup 3, Tune 2, Vindinge 2, Rersløv 2, Stærkinde 1, Hundige 2, Snoldeløv 1, Snoldeløv-Hastrup 2, Ramsølille 2, Solrød 1, Lille Valdby 1 (nu Sognefoged N. Olsens Gaard). I Tjæreby har det set sørgeligt ud, naar 9 Gaarde laa øde; i Darup var der 3 øde, men det var dog ikke hele Byen, thi dengang var der 6 Gaarde.

I Aarene 1662-64 blev der iværksat en saavidt muligt ensartet Skyldsætning eller Matrikul for hele Danmark. Af denne Matrikul ses det, at der endnu var endel øde Gaarde. I Egnen Syd for Roskilde fandtes i Ørsted af øde Gaarde 2, Øster-Syv 1, Viby 1 og 3 Gaardsæder, Øhm 1, Vindinge 2 og 1 Halvgaard, Kr. Skensved 1, Snoldeløv 1, S. Hastrup 3, Tune 7 og 1 Gaardsæde, Ramsølille 3, Greve 1, Hundige 1, Karlslunde 1 Halvgaard.

Det er let at skønne, at Tilstanden trindt omkring i Landet har frembudt et sørgeligt Syn med de mange nedfaldne, afbrændte, øde og udplyndrede Gaarde og Huse; endog Kirkerne undgik ikke Ødelæggelsen.

Om Gaardene i Marbjerg og Skalstrup siger Jordebogen: „intet saaet i 4 Aar“, og om Tjæreby: „slet øde og intet saaet siden Krigstiden“.

I Hvedstrup døde Præsten Hans Olufsen Bonde under Krigen; hans Lig var henlagt paa Alteret i Hvedstrup Kirke, men Svenskerne nedkastede Liget for at søge om Penge ved Alteret. (F. E. Hundrup: Præster ved Roskilde Domkirke efter Reformationen.)

Efter Gundsomagle Kirkebog blev 1658 paa 23. Søndag efter Trinitatis to svenske Soldater begravne, som kom syge fra Lejren ved København; senere begravedes fire svenske Soldater. 1659 døde fire Svenske der i Byen.

Bønderne var nok ellers ikke bange for at sætte sig op mod Magthaverne under Forberedelsen til Krigen. I Chr. Bruun: Gunde Rosenkrantz, S. 145, anføres, at d. 9. Novbr. 1657 skriver Rigsraaderne til Kongen bl. a. følgende: Bønderne paa Sjælland ville ikke betale Skat, de prygle Udriderne, som komme for at opkræve den. Soldater skulle sendes over Land til Fyen, men Officererne vægre sig ved at marschere, før alle Kompagnier ere fuldtallige. Bønderne vægre sig ved at stille Vogne; Krudt skal forsendes, men der er ingen Rustvogne, og Bønderne ville ikke kjøre med det osv.
